

Nechceme, aby tu zostala len hrúba kamienia

.peter Bálík

Bratislavčania veľmi dobre poznajú Pajštún, ktorý sa vyníma nad Stupavou alebo rozprávkový Červený Kameň, no iné malokarpatské zrúcaniny, ako Biely Kameň, dlhé roky unikali ich pozornosti. Teda, až donedávna. Pandémia vyhnala ľudí z uzavretých domácností do lesov a keďže sa minulý rok nedalo ísť ďalej ako za hranice okresu, Bratislavčania konečne objavili zrúcaninu hradu, ktorá sa nachádza len zopár kilometrov od hlavného mesta.

● **minulú** zimu sem chodili davy,“ hovorí Monika Winczerová stojaca za občianskym združením Castrum Sancti Georgii, ktorého cieľom je záchrana rozpadajúceho sa Svätajurského hradu. Spolu stojíme na vrchole kopca, ktorý si bežní návštevníci mýlia s vlnitou lúčkou. Tu pred šesťsto rokmi bolo nádvorie hlavného hradu, z ktorého dnes nezostalo takmer nič, len zasypané miestnosti, ktoré kedysi obývali grófi a ich rodiny. Monika nikdy nebola vysloveným fanúšikom histórie alebo hradov, no na rozdiel od väčšiny obyvateľov tohto nádherného mestečka jej osud zrúcaniny tak dlho ležal na srdci, že sa rozhodla nakoniec konať. „Keď naša generácia s tým nič neurobí, tak nasledujúcim generáciám tu zostane už len hrúba kamienia. Toto vedomie je moja motivácia. Máme veľkú šancu, ak nie obnoviť, tak určite ho zastabilizovať, aby z neho už nič nezanklo,“ hovorí.

.práca na 20 rokov

Pre miestnych bol hrad po tri storočia nepotrebnou rárohou, ktorá sa týčila na holom kopci nad mestom, až ho nakoniec úplne pohltil les. Jeho osud sa zdal nezvratný. V 20. storočí u nás prichádzalo k obnove niektorých slovenských hradov, šťastie mali napríklad Beckov, Devín alebo Strečno, no tento strážny hrad v Malých Karpatoch nikoho nezaujímalo. Teda, ak niekto z domácich náhodou nepotreboval kameň ako stavebný materiál. Po revolúcii sa po celom Slovensku konečne vyrojili partie záchrancov a fanatikov, ktorí sa z vlastnej vôle púšťali do obnovy hradov, zámkov, kaštieľov alebo kúrií. Nebyť ich snahy, mnohé objekty by už dávno zanikli.

Biely Kameň, podobne ako veľa historických budov na Slovensku, bol stále bokom, aj keď ho Pamiatkový úrad SR pomerne nedávno zapísal do oficiálneho zoznamu národných kultúrnych pamiatok s prio-

ritou ochrany a obnovy. Tým to pre štát zhaslo. Aj mesto sa vyhovárало, že sa s tým nedá nič robiť, lebo hrad leží na súkromnom pozemku. „A vidíš, chytila som sa toho vyslovene z občianskej zodpovednosti a dokázala som to rozbehnúť. Nemohla som sa na to pozeráť,“ hovorí Monika a pokračuje: „Prečo som si na staré kolená dala takéto bremeno? Deti mám dospelé, mamu som dochovala. Mohla som si konečne užívať život, no zobrala som si popri zamestnaní ešte túto dobrovoľnícku prácu, ktorá je najmenej na dvadsať rokov života. Keby sa mi podarilo v najbližších troch-štyroch rokoch zachrániť vežu, potom možno vstupnú bránu a nakoniec veľkú hradbu nad chodníkom, aby neohrozovala turistov, bol by to obrovský úspech v porovnaní s tým, že sa tu predtým vôbec nič nerobilo.“

Jej združenie Castrum Sancti Georgii vzniklo len pred rokom, no už po roku vidno na hrade viacero zmien. Skúsení „hradári“ ju odrádzali, že prvý rok strávi len chodením po úradoch, až potom môže začať budovať, no Monike pomohla pandémia. Sedela doma za počítačom a za tri mesiace získala všetky potrebné povolenia a k tomu aj prvé granty na povinné úkony, bez ktorých by obnova zrúcaniny nebola možná. Z nich sa združeniu podarilo zaplatiť geodetické zameranie hradu a posúdenie zrúcaniny statikom. Tretia vec je historicko-archeologický výskum, ktorý je v štádiu riešenia. Jeho výstupom bude obsiahly dokument, ako hrad vyzeral a z akých materiálov bol postavený. Tieto poznatky budú potrebné na dodržanie autenticity obnovy objektu. Je to vlastne niečo ako stavebný projekt, ktorý presne popisuje, v akom poradí sa jednotlivé objekty Bieleno Kameňa začnú obnovovať.

O tom, ako v skutočnosti vyzeral Svätajurský hrad (názov Biely Kameň dostal až v novodobej histórii),

Monika Winczerová založila združenie Castrum Sancti Georgii, s ktorým sa pustila do záchranu hradu Biely Kameň nad Svätým Jurom.

veľa nevieme. Existuje veľmi málo jeho historických vyobrazení a zopár zmienok v starých listinách, ako napríklad dedičský spor v grófskej rodine, ktorá si delila hradný majetok. Monika sa minulú zimu prehrabávala v archívoch vo Viedni, Budapešti a v Bratislave, no podarilo sa jej dostať len k jednej osemdesiat rokovej fotografii, kde vidno oblúkový vchod, ktorý sa medzičasom rozpadol a dnes z neho zostali len pahýle. „Chceme ho obnoviť,“ hovorí a ukazuje na kopy kamenia. „Keby sme mali viac takýchto obrázkov, pamiatkari by nám to povolili dostávať do pôvodnej podoby. Bohužiaľ nemáme. Vieme však, že veža, ktorá je vo forme písmena L, mala aj tretiu stenu, ktorá sa medzičasom zrútila. Ak sa nám podarí objaviť jej základy, radi by sme dostavali aspoň v názvuku, ako veža pôvodne vyzerala.“

Združenie medzičasom vyčistilo múry a okolie od náletových drevín, ktoré ohrozovali statiku objektu. Tu pomohla dotácia z Bratislavského samosprávneho kraja. Okrem nej na zrúcaninu prispelo Ministerstvo kultúry, mesto Svätý Jur a nadácia REVIA. Hrad síce nie je oficiálne sprístupnený verejnosti a stále tu platí vstup na vlastné nebezpečenstvo, no snahou združenia je premeniť ho na bezpečné a príjemné miesto. Pri vstupe na hrad vyrástli

.tri fázy obnovy

Na oprave tohto najvyššieho objektu sa podieľajú dvaja murári-amatéri, ktorí sa remeslu naučili na hrade Uhrovec, kde pomáhali obnoviť hospodársku budovu. Tá tento rok získala cenu za architektúru CE ZA AR. Podľa Moniky išlo o šťastnú náhodu. Keď ju dohodnutý murár nechal v štichu, majstri jej podali pomocnú ruku a dokončili, čo bolo rozrobené. Tak ich to chytilo, že prídu aj na budúci rok. Profesionáli si obvyčajne strážia svoje tajomstvá, no v tomto prípade ide o nadšencov, ktorí nemajú problém podeliť sa so svojím know-how. Na budúci rok spravia sériu workshopov, ktoré by mohli pomôcť dobrovoľníkom, aby aj oni mohli začať murovať. Ak sa to podarí, bol by to veľký krok vpred.

Prvý rok sa na hrade uskutočnilo 72 brigád, na ktorých sa zúčastnilo okolo 130 dobrovoľníkov. Tí odpracovali 4 130 hodín. Medzi nimi sú ítečkári, inžinieri, lekári alebo farmaceuti, ktorí obetovali svoj voľný čas a prišli pomôcť. Po obrannej veži sa združenie chce pustiť do bránovej veže, potom do veľkej hradby nad turistickým chodníkom a do menších objektov. To je prvá fáza obnovy, ktorú Monika odhaduje na desať až pätnásť rokov. V ďalšej fáze by mohlo nasledovať kompletné zacelenie prielomov hradieb vonkajšieho hra-

Najväčší problém im robí vynášanie a triedenie kameňov, ktoré sú hlavným stavebným materiálom.

provizórne schodíky. Na nebezpečných miestach aktivisti vyrobili drevené zábradlia a výstražné tabule. Z vyrúbaného dreva vzniklo veľa lavičiek, ktoré rozmiestnili po celom areáli. Okrem iného dobrovoľníci opravili turistický chodník, vedúci pod hradom.

Najväčší problém im robí vynášanie a triedenie kameňov, ktoré sú hlavným stavebným materiálom. Keď sa hrad zrútil, kamene skončili v okolitej priekope. Treba ich prácnym spôsobom vybrať a vyniesť naspäť. „Nemáme techniku, je to otrocká stredoveká hrdlačina,“ vysvetľuje Monika s tým, že nemajú techniku na to, aby si to aspoň trochu uľahčili. Na iných hradoch používajú výťahy alebo vozidlá, vo Svätom Jure si dobrovoľníci musia pomôcť ľudskou refazou. Presne tak, ako to robili kedysi naši predkovia.

Napriek prognózam odborníkov partia už v prvom roku začala stavať. Podarilo sa im zaceliť hlbokú diery v základoch hlavnej obrannej veže. Okrem toho zamurovali výpadky muriva v jej južnom líci, pretože múr bol už rozpadnutý do polovice svojej hrúbky. „Hrozilo nebezpečenstvo, že niekoho odpadnutý kameň zabije. Som na to veľmi hrdá a dúfam, že takýto úspech nám možno v blízkej budúcnosti pomôže pri grantoch. Bez peňazí to nejde,“ dodáva.

du. Je to robota na ďalších desať rokov. V tretej fáze by mohlo dôjsť na archeologické odkrývanie zavaleného horného hradu. Doteraz sa im podarilo sprístupniť sedemdesiat metrov dlhú miestnosť a premeniť na sklad. Je tu vízia, podľa ktorej by sa tento priestor raz mohol premeniť na výstavnú sieň s hradnými vykopávkami.

Podľa Moniky je podobných miestností v areáli hradu veľa. Hovorí, že ich odkrytie sa už asi nedožije a že ide o prácu pre ďalšie generácie nadšencov. Pôjde o veľmi náročný proces. Na hrade ani dnes nemožno zaboriť lopatu len tak do zeme bez riadneho archeologického prieskumu, ktorý je pomalý a hlavne veľmi drahý.

Svätajurský hrad svojou históriou síce nepatrí medzi známe historické stavby, no ak si dáte tú námahu a prejdete sa jeho areálom a pozriete sa na jeho masívne hradby z južnej strany, prekvapí vás svojou rozlohou. Je mnohonásobne väčší ako bežné slovenské pevnosti. „Je päťkrát rozľahlejší ako Šášov alebo Revište, desaťkrát objemnejší ako Blatnický hrad, no zároveň je v oveľa horšom stave. Práce je tam tak veľa, že naše združenie potrebuje pomoc. V akejkoľvek forme, od kohokoľvek, komu zachovanie nášho historického a kultúrneho dedičstva nie je ľahostajné,“ hovorí Monika. ●

.svätajurský hrad Vznikol koncom trinásteho storočia na vršku nad mestom Svätý Jur. Postavili ho miestni grófi ktorí predtým obývali hradisko na opačnom kopci ako pevnosť proti vpádom tatárskych vojsk. Objekt sa skladal z dvoch častí – z hlavného a vonkajšieho hradu, pred ktorým bol postavený systém obranných valov a priekop. Po vymretí rodu hrad prešiel viacerými majiteľmi až sa dostal do rúk Pálffyovcov. Tí sa medzičasom presťahovali do kaštiela v meste. V roku 1663 odolal nájazdu Turkov, no nakoniec stratil svoj obranný a vojenský účel a začal chátrať. Ak chcete dobrovoľnícku záchranu zrúcaniny hradu Biely Kameň podporiť akýmkoľvek spôsobom, či už vlastnou prácou počas brigád, alebo materiálne, finančne, pomocou pri logistike či propagáciou myšlienky obnovy hradu, kontaktujte občianske združenie Castrum Sancti Georgii na adrese: hrad.bielykamen@gmail.com.